

GEOGRAPHICAL SCIENCES

CURRENT STATE OF WETLANDS OF INTERNATIONAL IMPORTANCE IN UKRAINE

СУЧАСНИЙ СТАН ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНОГО ЗНАЧЕННЯ

Oleksandr Koval¹
Mykhailo Melniichuk²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-408-5-8>

«Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовища існування водоплавних птахів» або Рамсарська конвенція (за місцем підписання – місто Рамсар, Іран) була прийнята 2 лютого 1971 року. Згодом мету Конвенції було розширено та додано «...збереження і збалансоване використання водно-болотних екосистем, цінних для збереження біологічного різноманіття та забезпечення існування людини» [4].

На сучасному етапі (станом на 1 березня 2024 року) кількість Договірних сторін Рамсарської конвенції включає 172 країни. На їх території знаходиться 2512 водно-болотних угідь (ВБУ) загальною площею 257 254 185 га. В Європі до Конвенції приєдналися 48 країн, в яких нараховується 1132 ВБУ загальною площею 28 446 063 га [4], серед них в Україні – 50 ВБУ загальною площею 930 559 га [1; 3; 4].

В Україні офіційне визначення поняття «водно-болотні угіддя» дається у Постанові Кабінету Міністрів України [2], де «Водно-болотні угіддя міжнародного значення – цінні природні комплекси боліт, заплавних лук і лісів, а також водних об'єктів – природних або штучно створених, постійних чи тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонкуватих чи солоних, у тому числі морських акваторій, що знаходяться у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, земель водного та лісового фонду України».

У межах України знаходиться 50 ВБУ, що визнані Рамсарською конвенцією. Найперші 4 ВБУ отримали цей статус ще в 1976 році, коли тодішня Українська РСР перебувала у складі СРСР. Пізніше, у 1995 році,

¹ Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine

² Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine

коли Україна стала самостійною повноправною учасницею Рамсарської конвенції, такий статус вже мали 22 ВБУ [1]. Останні зміни, щодо кількості ВБУ міжнародного значення в Україні відбулися у 2019 році, коли вже стало 50 ВБУ [1; 3; 4]. Тому станом, на 2020 рік загальна площа водно-болотних угідь міжнародного значення в Україні становила 802 604 га. Але, у 2021 році були внесені зміни щодо площі 25 ВБУ шляхом їх розширення. Тому, загальна площа водно-болотних угідь міжнародного значення в Україні станом на 2024 рік становить 930 559 га [4].

Найвні водно-болотні угіддя розташовані в різних частинах України та різних природних зонах. Проте зосереджені вони головним чином у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду різного рівня, які забезпечують їх охорону. Зокрема, найбільше їх в межах національних природних парків, природних заповідників та біосферних заповідників.

Однак, у зв'язку зі зміною політичного становища в Україні у 2014 році частина ВБУ перебуває на анексованих територіях, інші ВБУ вже у 2022 році опинились на окупованих територіях та у зоні бойових дій. Такими можна вважати 17 ВБУ, що займають площу 602 818 га, а це становить 64,7 % площі всіх водно-болотних угідь України міжнародного значення (табл. 1).

Серед водно-болотних угідь міжнародного значення в Україні найпершими зазнали змін ті, що розташовані в Автономній Республіці Крим, ще в 2014 році (табл. 1). Це 3 ВБУ, що повністю розташовані в адміністративних межах АР Крим: Аквально-прибережний комплекс мису Опук, Аквально-скельний комплекс Карадагу, Аквально-скельний комплекс мису Казантип, що займають площу 1250 га (табл. 1) або лише 0,1 % площі всіх водно-болотних угідь України. Ще 3 ВБУ одночасно розташовані у межах АР Крим та Херсонської області – Каркінітська і Джарилгацька затоки, Східний Сиваш та Центральний Сиваш, але саме вони займають найбільші площі – разом 392 557 га (табл. 1), що становить аж 42,2 % площі всіх водно-болотних угідь України.

Наступні значні зміни відбулися у 2022 році, коли розпочалось повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України. Найбільше змін зазнали ВБУ, що розташовані на півдні України вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів. В адміністративно-територіальному устрої це території Миколаївської, Херсонської, Запорізької та Донецької областей.

Так, у межах Херсонської області на окупованій території опинились ще 4 ВБУ: Великий Чапельський під, Дельта Дніпра, Тендрівська затока, Ягорлицька затока (частина ВБУ розташована в межах Миколаївської області). Також, ВБУ Дельта Дніпра зазнало змін внаслідок підриву греблі Каховської

гідроелектростанції у червні 2023 року. Загальна їх площа становить 131 500 га (табл. 1) або 14,1 % площі всіх водно-болотних угідь України.

Таблиця 1

**Список ВБУ, що перебувають на території
непідконтрольній Україні**

№ з/п	№ ВБУ	Назва ВБУ	Площа, га	Адміністративна одиниця
1	114	Каркінітська і Джарилгацька затоки	147 557	АР Крим, Херсонська область
2	115	Центральний Сиваш	80 000	АР Крим, Херсонська область
3	116	Ягорлицька затока	39 693	Херсонська та Миколаївська області
4	767	Дельта Дніпра	34 426	Херсонська область
5	768	Тендрівська затока	55 022	Херсонська область
6	769	Східний Сиваш	165 000	АР Крим, Херсонська область
7	770	Молочний лиман	29 152	Запорізька область
8	771	Обитічна коса та Обитічна затока	6 917	Запорізька область
9	772	Гирлова зона річки Берди, Бердянська затока та Бердянська коса	8 420	Запорізька область
10	773	Білосарайська затока та Білосарайська коса	11 281	Донецька область
11	774	Крива затока та Крива коса	11 861	Донецька область
12	1393	Аквально-скельний комплекс мису Казантип	251	АР Крим
13	1394	Аквально-скельний комплекс Карадагу	224	АР Крим
14	1395	Аквально-прибережний комплекс мису Опук	775	АР Крим
15	1397	Великий Чапельський під	2 359	Херсонська область
16	2273	Заплава «Сім маяків»	2 140	Запорізька область
17	2282	Архіпелаг «Великі й Малі Кучугури»	7 740	Запорізька область
Разом			602 818	64,7 %

Джерело: розроблено авторами за [1; 3; 4]

У межах Запорізької області на окупованій території опинились 4 ВБУ: Гирлова зона річки Берди, Бердянська затока та Бердянська коса, Молочний лиман, Обитічна коса та Обитічна затока, Заплава «Сім маяків», що займають площу 46 629 га (табл. 1). Також 2 ВБУ в межах області зазнали змін внаслідок підриву греблі Каховської гідроелектростанції у червні 2023 року та подальшого зникнення Каховського водосховища – Архіпелаг «Великі й Малі Кучугури» площею 7 740 га та Заплава «Сім маяків» (табл. 1). Таким чином, загальна площа ВБУ Запорізької області становить 54 369 га або 5,8 % площі всіх водно-болотних угідь України.

У межах Донецької області на окупованій території опинились 2 ВБУ: Білосарайська затока та Білосарайська коса, Крива затока та Крива коса. Їх площа становить 23 142 га (табл. 1) або 2,5 % площі всіх водно-болотних угідь України.

Також в Україні є ВБУ, що знаходяться на підконтрольній їй території, але зазнали впливу військових дій. Так, на півночі України вздовж державного кордону з Республікою Білорусь, при будівництві оборонних споруд зазнали опосередкованих змін такі 5 ВБУ: Поліські болота – у Житомирській області; Болотний масив Переброди, Болотний масив «Сира Погоня» – у Рівненській області; Заплава річки Прип'ять, Шацькі озера – у Волинській області. Частина інших ВБУ зазнали обстрілів або іншого непрямого впливу.

Реальна ж ситуація, що склалася в Україні навколо водно-болотних угідь міжнародного значення може бути ще гіршою, адже частина з цих водно-болотних угідь вже не зможе повернутись до попереднього стану.

Водно-болотні угіддя міжнародного значення є важливими для збереження цінних водно-болотних екосистем, біологічного різноманіття, забезпечення існування людини. Це стає зрозуміло, якщо поглянути на кількість країн, що приєдналися до Рамсарської конвенції, на кількість та площу водно-болотних угідь, а також постійне зростання їх кількості та площі.

Україна з 1976 року стала учасницею Конвенції та постійно розширювала мережу водно-болотних угідь з метою їх збереження. На сучасному етапі, Україна перебуває серед країн-лідерів за кількістю та площею водно-болотних угідь міжнародного значення у Європі та світі.

Але у зв'язку зі зміною політичного становища в Україні у 2014 році та 2022 році 17 із 50 водно-болотних угідь опинились на території непідконтрольній Україні. Їх загальна площа становить 602 818 га, а це аж 64,7 % площі всіх водно-болотних угідь України міжнародного значення. Також частина ВБУ зазнали прямого або непрямого впливу військових дій або іншого впливу.

Реальна ж ситуація, що склалася в Україні навколо водно-болотних угідь міжнародного значення може бути ще гіршою – водно-болотні угіддя вже не повернуться до попереднього стану.

Список використаних джерел:

1. Водно-болотні угіддя міжнародного значення в Україні. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Водно-болотні_угіддя_міжнародного_значення_в_Україні (дата звернення: 02.03.2024).
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» від 29 серпня 2002 року № 1287 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-2002-p#Text> (дата звернення: 02.03.2024).
3. Рамсарська конвенція // Природно-заповідний фонд України. URL: <https://wownature.in.ua/pro-nas/nasha-diialnist/mizhnarodna-diialnist/ramsarska-konventsia/> (дата звернення: 02.03.2024).
4. Ramsar Sites Information Service // Офіційний сайт Рамсарської конвенції. URL: <https://www.ramsar.org> (дата звернення: 02.03.2024).